Zoltán ***Kali***

Diseminarea experiențelor proiectelor pentru romi

Obiectivele cercetării

Cercetarea de față, rod al eforturilor conjugate ale Centrului de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală și ale Programului PHARE[1] vine să surprindă investițiile și acțiunile desfășurate în societatea românească în perioada 1990 – 2000 îndreptate spre îmbunătățirea situației romilor. Încă de la început obiectivul declarat a fost diseminarea experiențelor proiectelor ce au vizat eficientizarea activităților diverșilor actori implicați. S-a urmărit în primul rând întocmirea unei baze de date cât mai complete, care să conțină date despre proiectele derulate în acest scop, precum și posibilitatea ca aceste informații să fie cuantificabile în vederea elaborării unor analize menite să ofere o imagine de ansamblu a ceea ce s-a făcut până acum în acest domeniu. Totodată, maniera în care a fost pusă în practică și finalizată derularea anchetei oferă posibilitatea actualizării permanente a conținutului, îndeosebi prin intermediul paginii de web *www.rroma.ro*

Sursa primară de informații au constituit-o instituțiile locale și centrale guvernamentale, precum și cele finanțatoare care, de acum, vor putea utiliza în activitatea lor multitudinea de date referitoare la inițiativele și proiectele derulate în comunitățile de romi din România. De asemenea, am avut în vedere organizațiile romilor și ONG-urile a căror activitate este centrată pe comunitățile acestei etnii.

Structura cercetării

Obiectivele generale ale proiectului au fost operaționalizate în trei module metodologice principale, strâns corelate între ele: a. baza de date; b. evaluarea (prin studii de caz); c. diseminarea rezultatelor proiectului.

a) Obiectivul principal al cercetării a fost de a crea o **bază de date** cu „proiectele pentru romi", concepută cu multiple facilități de căutare prin includerea unor variabile precum: organizații, comunități și tipuri de proiecte derulate în ultimii zece ani. Informațiile au fost astfel structurate, constituindu-se într-un instrument de lucru pentru operațiile de evaluare și diseminare.

---

1 În cadrul programului PHARE „Îmbunătățirea situației romilor din România" (RO 9803.01) Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală a fost subcontractat pentru a desfășura proiectul „Diseminarea experiențelor proiectelor pentru romi" (RO 9803.01.012), finanțat de către Uniunea Europeană și desfășurat cu sprijinul „MEDE European Consultancy" în parteneriat cu „Minority Rights Group".

b) Scopul acestui modul a constat în strângerea, în mod sistematic, a datelor legate de experiențele rezultate din proiectele pentru romi, **evaluarea** sintetică a acestora printr-o analiză cantitativă însoțită apoi de selectarea câtorva proiecte care au fost supuse unei analize aprofundate pentru a surprinde realități concrete. Rezultatele obținute în urma acestor studii de caz - studii făcute la fața locului de operatorii de interviu - sunt incluse în volumul de față.

c) **Diseminarea** rezultatelor a fost scopul nostru final. Din pachetul de informații specifice, utile și ușor accesibile, părțile interesate vor putea selecta informațiile de care au nevoie și pe care le consideră utile. Sunt vizate în primul rând acele instituții care au un anume rol în elaborarea politicilor publice cu impact asupra comunităților de romi, dar, în egală măsură, sunt vizate și organizațiile romilor și instituțiile finanțatoare din domeniu.

Ipoteze de lucru

Încă din faza de organizare a anchetei am încercat definirea clară a următoarelor concepte: „comunitate romă", „proiect pentru romi" și „grup țintă". Desigur, complexitatea acestor termeni și multitudinea proiectelor care au tangență cu subiectul nostru ne-au determinat să recurgem la definiții cât mai largi și permisive.

Comunitatea romă

Prin comunitate romă înțelegem acel grup de indivizi care aparțin grupului etnic al romilor – auto sau heteroidentificați – care au aceleași interese, se confruntă cu aceleași probleme, au aceeași tradiție și cultură. Bineînțeles că nu am avut de a face numai cu proiecte care se adresează doar comunităților în sens clasic, teritorial, ci și conceptual (de pildă, comunitatea studenților romi).

Proiecte pentru romi

Au fost incluse sub această denumire generică toate activitățile organizate în și pentru comunitățile de romi care folosesc resurse interne și/sau externe și care urmăresc un scop, o schimbare predefinită în cadrul acestora. Proiectele pot fi derulate de ONG-uri ale romilor sau de grupuri informale din cadrul comunității, respectiv de ONG-uri din țară sau străinătate, indiferent de apartenența etnică a membrilor acestora.

Din punctul de vedere al conținutului și al contextului acestei cercetări, ipotezele de lucru cuprind următoarele categorii de proiecte: proiecte educaționale, de sănătate, de asistență socială, voluntariat și filantropie; de păstrare a identității culturale și a tradițiilor; proiecte din sfera academică (cercetări și publicații); proiecte mixte de dezvoltare a comunității (care cuprind elemente din categoriile de mai sus); de apărare a drepturilor omului etc.

Grupul țintă (receptorii, beneficiarii)

Deoarece scopul nostru final este diseminarea experiențelor acumulate, abordarea grupului țintă se face în primul rând din această perspectivă. În tabelul de mai jos

este prezentată lista principalelor subcategorii ale a grupului țintă, împreună cu beneficiile potențiale ale informațiilor pentru fiecare receptor în parte.

Grupul țintă	Posibile beneficii
Instituții guvernamentale, alte instituții publice, inclusiv Poliția și Armata	*Evaluarea nevoilor, politicile de dezvoltare, consultații*
Instituții, organizații, persoane care sunt sau ar putea deveni finanțatori	*Evaluarea nevoilor, stabilirea priorităților, a celor mai bune metode, evaluarea impactului*
Comunități și ONG-uri rome	*Evaluarea priorităților, munca în rețea, metode eficiente, motivații*
ONG-uri formate din persoane de alte naționalități, dar care sunt interesate de problema romilor	*Detalii despre problema studiată, metodologia, posibilități de parteneriat*
Alte comunități în afara celor ale romilor, dar care sunt interesate de problema romilor (comunități din vecinătate)	*Detalii despre problema studiată, identificarea intereselor comune, cooperare*

Activități specifice

Principalele momente de implementare ale anchetei au fost următoarele:
■ organizarea activităților, a întâlnirilor preliminare, instruirea operatorilor, definitivarea metodologiei și a instrumentelor cercetării;
■ elaborarea structurii bazei de date și crearea acesteia;
■ muncă de teren, colectarea datelor;
■ introducerea datelor și sistematizarea bazei de date;
■ evaluarea muncii de teren, căutarea informațiilor pe diferite site-uri, interviuri despre proiectele alese din baza de date, redactarea studiilor de caz;
■ transpunerea bazei de date pe o pagină web, instalarea bazei de date SQL pe webserver și testarea acesteia;
■ elaborarea materialelor pentru volumul final;
■ diseminarea materialelor în rândul beneficiarilor.

Proiectul a fost administrat de Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală (CRDE), alături de câțiva colaboratori, precum și de o firmă specializată în IT care a realizat pagina de web. Coordonarea s-a realizat de la sediul CRDE din Cluj-Napoca, unde s-au desfășurat majoritatea activităților de planificare, pregătire, instruire a operatorilor și editare a materialelor. Operatorii de teren și interviuri au acționat pe o arie largă, practic acoperind toate județele țării, grupate în șase zone

operative. Echipa în sens larg a fost compusă din persoane de diferite etnii, iar în cazul cercetării de teren am realizat o colaborare eficientă cu persoane de etnie romă care au avut succes în obținerea informațiilor despre proiectele desfășurate de interlocutorii romi.

Perioada efectivă de adunare a informațiilor a fost 16 ianuarie - 30 mai 2001, iar centralizarea și sistematizarea lor s-a făcut imediat după finalizarea acestei operații.

Resurse

Resursele folosite pe parcursul proiectului au fost de trei tipuri: financiare, asigurate de Uniunea Europeană prin Programul PHARE; informaționale, oferite de organizațiile finanțatoare prezente în România, respectiv interlocutorii operatorilor; și, nu în ultimul rând, resurse umane puse la dispoziție de CRDE cu ajutorul partenerilor implicați în proiect.

Echipa, formată din echipa de bază și colaboratori, a însumat 28 persoane, după cum urmează: 1 coordonator de proiect, 1 asistent al coordonatorului de proiect, 20 operatori de teren și de interviu, 1 manager al bazei de date, 3 editori ai bazei de date și 2 experți. Alte 20 de persoane au colaborat ocazional în diferite momente ale proiectului.

Metodologie

Luând în considerare caracterul acestei cercetări, metodologia aplicată s-a bazat pe procedeele clasice ale cercetărilor sociale: anchetă de teren și studii calitative, pentru fiecare modul utilizându-se metode specifice, în funcție de tipul rezultatelor urmărite. Pentru constituirea *bazei de date*, prin care s-a urmărit crearea în primul rând a unei „bănci" de date structurate, s-a utilizat chestionarul, unitatea de analiză fiind proiectul. Pentru a evita repetiția unor informații generale despre organizația care a implementat proiectele de interes pentru noi, s-a recurs la folosirea a două chestionare, unul pentru organizații iar celălalt pentru proiecte. Rezultatele au fost contopite premergător fazei de transpunere pe suprafață web.

În cadrul modulului de *evaluare* au fost utilizate tehnici specifice realizării interviurilor semi-structurate. În selecția cazurilor s-a urmărit criteriul acoperirii principalelor domenii în care s-au realizat proiecte. Având în vedere volumul lor mare și faptul că multe dintre acestea au tratat și abordat problematica romilor ca parte din obiective, în alegerea studiilor de caz nu am încercat să surprindem o reprezentativitate la nivelul proiectelor. Studiile de caz - rezultatele acestor interviuri - au dorit surprinderea aspectelor specifice implementării proiectelor, respectiv a punctelor de vedere exprimate de beneficiarii acestora. În primul rând am căutat să oferim, pe lângă o analiză statistică, o imagine asupra modului în care se desfășoară concret un proiect, urmărindu-se surprinderea experiențelor și practicilor

bune sau rele cu privire la domeniile complexe ale proiectelor destinate romilor.

Modulul de *diseminare* a folosit instrumente specifice de marketing îndreptate în mod deosebit către sectorul guvernamental și administrațiile publice locale, care în ipoteza noastră necesită o asistență în ceea ce privește stabilirea și implementarea politicilor cu privire la romi[2]. Sectorul neguvernamental, în special organizațiile romilor, au constituit parte din grupul țintă al modulului de diseminare, alături de organizațiile finanțatoare din România și din străinătate.

1. Baza de date

În cadrul acestui modul obiectivul fundamental a fost colectarea datelor primare, pentru a identifica organizații și reprezentanți ai comunității care au derulat proiecte pentru romi în perioada 1990 - 2000. Pentru identificare s-au folosit două metode. Căutarea de „sus în jos", a pornit de la organizațiile finanțatoare și instituțiile care au finanțat proiecte pentru romi în perioada sus menționată, realizându-se o listă primară cu organizații care au beneficiat de finanțări. Având în vedere că prin această metodă am identificat în primul rând organizațiile înregistrate legal, am extins căutarea de „sus în jos" la administrațiile publice locale, adresându-ne celor aproximativ 3100 unități din România, urmărind să identificăm și inițiative desfășurate de grupuri informale (neînregistrate).

Pentru colectarea datelor s-au folosit următoarele surse:

■ bazele de date ale unor organizații care au fost finanțate și au administrat proiecte pentru romi;

■ descrierea proiectului - unele organizații ne-au pus la dispoziție documente de arhivă cu privire la proiectele administrative.

Operatorii de teren au început strângerea datelor bazându-se pe lista primară, extinsă pe parcurs prin metoda „bulgărelui de zăpadă". Fiecare organizație căreia i s-a aplicat chestionarul a fost rugată să ofere numele altor organizații care au realizat proiecte în acest domeniu. Lista adițională a fost centralizată de către coordonatori și redistribuită operatorilor din cele 6 zone operaționale ale țării în funcție de locația proiectului și a organizației.

Informațiile solicitate în chestionar pot fi sistematizate astfel:

1. date despre organizația implementatoare;
2. date despre beneficiarii proiectului;
3. obiectivele proiectului;
4. date despre operaționalizarea proiectului;

- inițiatorii proiectului;
- motivațiile care au stat la baza proiectului;

2 Cel mai recent document în această privință îl constituie "Strategia Guvernului României pentru îmbunătățirea situației romilor", adoptat în ședința Guvernului din 25 aprilie 2001 și publicat în "Monitorul Oficial" nr. 252/16.05.2001.

5. activitățile proiectului;
- participanții la proiect (staff, beneficiari, autorități locale, colaboratori etc);
- tipul și varietatea activităților (seminar, workshop, publicație etc);
6. bugetul proiectului și sursele de finanțare (finanțatori);
- instituții (ONG-uri, instituții guvernamentale, organizații internaționale etc);
- contribuabili privați;
7. durata proiectului;
8. rezultatele și impactul proiectului;
- concluzii, recomandări, evaluări, probleme.

Finanțatorii instituționali care au contribuit la realizarea listei primare sunt: Departamentul pentru Protecția Minorităților Naționale al Guvernului României.

Organizații guvernamentale (centrale și locale) care au și programe de finanțare: Ministerul Informațiilor Publice - Departamentul pentru Relații Interetnice; rețeaua guvernamentală a inspectorilor de limbă romani; administrațiile publice locale și instituțiile complementare.

Organizații civile care funcționează și ca finanțatori: Centrul de Resurse pentru Comunitățile de Romi; Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală; Charles Steward Mott Foundation; Crucea Roșie și asociațiile afiliate ei; diferite ONG-uri ale romilor și ale altor etnii; Fondul de Dezvoltare a Euroregiunii Carpatice; Fondul Român de Dezvoltare Socială; Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile; Fundația pentru o Societate Deschisă; Fundația Parteneri pentru Dezvoltare Locală; King Baudouin Foundation; Project on Ethnic Relations; World Vision România.

Organizații internaționale care funcționează și ca finanțatori: Delegația Comisiei Europene în România; EUROTIN România; Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (UNDP).

Alți finanțatori: școli; biserici și organizații religioase, persoane fizice (cetățeni români sau străini); comunități locale; firme și companii (atât cu capital privat cât și cu capital de stat).

Prin combinarea celor două metode, a listei primare și a „bulgărelui de zăpadă", am ajuns să identificăm 519 organizații care au efectuat 1 013 proiecte. Informațiile despre aceste organizații și proiecte se află în „Baza de date a organizațiilor și proiectele acestora".

Baza de date, în special varianta accesibilă prin internet, a fost concepută astfel încât să permită o actualizare continuă a conținutului ei printr-o suprafață accesibilă utilizatorilor externi. Prin completarea unui formular, utilizatorii pot semnala existența unui proiect pentru romi neinclus în baza de date. După verificare, acest proiect va fi adăugat la baza de date de către operatorul acesteia.

2. Modulul de evaluare

Acest modul a cuprins analiza proiectelor identificate din perspectivă cantitativă și calitativă. S-a realizat astfel o analiză statistică[3], centrată pe activitatea organizațiilor pentru romi care au inițiat și administrat proiecte în perioada vizată de cercetare, combinată cu informațiile despre aceste proiecte obținute prin intermediul chestionarelor. Analiza statistică s-a extins și asupra informațiilor care au fost solicitate de la interlocutori ca fiind confidențiale și care nu apar în registrul nominal al bazei de date.

În completarea analizei statistice au fost elaborate mai multe studii de caz. Metodologia acestora s-a bazat pe folosirea interviului, ca instrument primar, și a analizei documentelor produse pe parcursul proiectului respectiv, a eventualelor reacții din presă. Interviurile au încercat să surprindă atât perspectiva implementatorilor, a managerilor de program, cât și a beneficiarilor fiecărui proiect în parte.

Studiile de caz au urmărit să acopere o diversitate cât mai reprezentativă din punct de vedere tematic, axându-se pe două nivele. La primul s-a urmărit o analiză a proiectelor în funcție de informațiile primare din chestionarul analizei cantitative, completate cu alte aspecte, precum: contextul organizațional în care se încadrează proiectul; claritatea și focalizarea scopurilor și obiectivelor proiectului, dar și fezabilitatea lui în timp; claritatea și realismul bugetului propus; metodele de evaluare și realizarea impactului propus; posibilități de continuare a proiectului după încheierea finanțării etc. În această etapă operatorii au folosit ca metode de analiză observația, interviul și analiza documentelor.

Analizele au avut în vedere patru criterii de bază:

1. *Importanța proiectului* din punctul de vedere al comunității beneficiare a fost analizată pe baza următorilor indicatori:

- caracteristicile comunității beneficiare;
- contextul social mai larg în care trăiesc comunitățile de romi (descris în primul rând pe baza observațiilor făcute de operatori). S-a acordat o atenție deosebită următoarelor aspecte: discriminare, conflict (manifest și latent), nivelul integrării sociale în comunități;
- opiniile beneficiarilor locali despre nevoile și prioritățile lor și nivelul satisfacției comunității beneficiare față de un proiect dat.

2. Evaluarea *gradului de implicare* în proiect a comunității beneficiare pe baza următoarelor criterii:

- gradul în care este familiarizată cu proiectul, respectiv implicată;
- modul în care membrii comunității locale au auzit despre proiect;
- satisfacția comunității beneficiare față de proiectul respectiv.

3. Evaluarea *impactului* pe care l-a avut programul, ținând cont de următorii indicatori:

3 Vezi în acest volum studiul lui Gabriel Bădescu „O analiză cantitativă asupra proiectelor pentru romi".

- în ce măsură s-au atins scopurile proiectului;
- natura relațiilor dintre romi și ceilalți membrii ai comunității;
- impactul general pe care l-a avut proiectul asupra comunității.

4. Reevaluarea *nevoilor comunității beneficiare* în lumina schimbărilor implementate prin proiectul respectiv.

Prin aceste metode adiționale am încercat să depășim limitele pe care le implică abordarea cantitativă, îmbunătățind eficiența metodelor de bază.

3. Modulul de diseminare

Scopul final al întregului proiect este acela de a utiliza cu folos informațiile și experiențele înregistrate; realizându-se și o activitate de diseminare cuprinzând următoarele elemente:
- distribuirea în rândul grupului țintă a rezultatelor anchetei, publicate într-un volum;
- lansarea pe pagina de web www.rroma.ro a materialului final cu facilități de căutare rapidă în baza de date[4].

Concluzi

Proiectul „Diseminarea experiențelor proiectelor pentru romi"[5] a fost fără precedent în România din punct de vedere al obiectivelor propuse în termenii de referință: inventarierea și evaluarea proiectelor pentru romi desfășurate în perioada 1990-2000. Încă din faza de pregătire a proiectului am realizat că în cadrul asigurat nu ne putem propune o abordare exhaustivă a temei. Astfel, obiectivul primordial a fost crearea instrumentelor de lucru regăsibile în acest volum și aplicarea cât mai eficientă a acestora, folosind resursele financiare, umane și de timp disponibile.

Perioada relativ scurtă alocată cercetării, lipsa de interes a câtorva instituții și organizații față de obiectivele proiectului, precum și dificultățile datorate caracterului novator al acesteia, au fost principalele greutăți.

Suntem conștienți că rezultatele cercetării nu conțin toate proiectele pentru romi care s-au realizat în perioada menționată și că analiza lor nu este exhaustivă. Sperăm în schimb că am creat posibilitatea și instrumentele necesare actualizării și completării atât a bazei de date, cât și a analizei proiectelor. Toate acestea se pot realiza de acum înainte din perspectiva angajamentelor asumate de Guvernul României prin adoptarea „Strategiei pentru îmbunătățirea situației romilor".

---

4 Baza de date se află și pe pagina Oficiului Național pentru Romi din cadrul Ministerului Informațiilor Publice la adresa www.rroma.ro

5. Finanțat de către Uniunea Europeană și desfășurat cu sprijinul „MEDE European Consultancy" în parteneriat cu „Minority Rights Group".